

ונקדשותי...

הכוון חינוכי-רוחני להוראת סוגיות צניעות
ובינו לבינה במסכת סנהדרין

עורך: יונה גודמן

אונס ואלימות

- סנהדרין יט, ע"א וכן עג, ע"א -

הרב חיים גבון

רב קהילת 'השמשוני' במודיעין, ר"מ במדרשת לינדנבאום

משום מעשה שהיה (יט, ע"א).

רודף אחר נערה מאורסה - לפוגמה (עג, ע"א).

המילה 'אונס' משמעה כפייה ("וְהִשְׁתַּיָּה כַּדָּת אֵין אִנְס" [אסתר א, ח]), ואין היא מופיעה במקרא כלל במשמעות של כפיית יחסי אישות. התנ"ך אינו מתעלם מתופעה קשה זו, אך מייחד לה מילה אחרת: "עינוי". כך לגבי דינה בת לאה: "וַיֵּרָא אֶתְהָ שָׂכָם בֶּן חַמּוֹר הַחִוִּי נָשִׂיא הָאֶרֶץ וַיִּקַּח אֶתְהָ וַיִּשְׁכַּב אִתָּהּ וַיַּעֲנֶהָ" (בראשית לד, ב); כך לגבי מעשה אמנון בתמר: "וַיִּחַזַּק מִמֶּנָּה וַיַּעֲנֶהּ וַיִּשְׁכַּב אִתָּהּ" (שמואל ב יג, יד); וכך לגבי נשות ירושלים ויהודה בזמן החורבן: "נָשִׂים בְּצִיּוֹן עָנּוּ בְּתֵלֶת בְּעָרֵי יְהוּדָה" (איכה ה, יא). כך גם אפשר להבין, על דרך הפשט, את אזהרת לבן ליעקב: "אִם תַּעֲנֶה אֶת בְּנֹתַי..."¹³ (בראשית לא, נ).

פסוקים מפורשים בפרשת כי תצא עוסקים בעונשו של האנס:

וְאִם בְּשֹׁדֶה יִמָּצֵא הָאִישׁ אֶת הַנְּעִר הַמְּאֹרְשָׁה וְהִחֲזִיק בָּהּ הָאִישׁ וְשָׁכַב עִמָּהּ וּמַת הָאִישׁ אֲשֶׁר שָׁכַב עִמָּהּ לְבָדוֹ. וְלִנְעֵר לֹא תַעֲשֶׂה דָבָר אֵין לִנְעֵר חֲטָא מוֹת כִּי בְּאִשֶׁר יָקוּם אִישׁ עַל רֵעֵהוּ וּרְצָחוֹ נָפֶשׁ בֶּן הַדָּבָר הַזֶּה. כִּי בְשֹׁדֶה מִצָּאָה צָעֵקָה הַנְּעִר הַמְּאֹרְשָׁה וְאֵין מוֹשִׁיעַ לָהּ. כִּי יִמָּצֵא אִישׁ נֶעֶר בְּתוֹלָה אֲשֶׁר לֹא אֲרֻשָׁה וְחִפְשָׁה וְשָׁכַב עִמָּהּ וְנִמְצָאוּ. וְנָתַתּוּ הָאִישׁ הַשָּׂכֵב עִמָּהּ לְאָבִי הַנְּעִר חֲמִשִּׁים כֶּסֶף וְלוֹ תִּהְיֶה לְאִשָּׁה פִּחַת אֲשֶׁר עָנָה לֹא יִכָּל שְׁלֻחָה כָּל יָמָיו

(דברים כב, כה-כט).

13. אכן, עיין דברים כב, כד; ואכמ"ל.

המקרא מבחין בין שני מקרים שונים של אונס, כאשר האבחנה מתמקדת בשאלה האם הנערה הייתה מקודשת. אם נאנסה נערה מקודשת - עונשו של המבצע הוא מוות, אך אם הנערה הייתה פנויה - עונשו הוא קנס ממוני בלבד. והלוא דבר הוא, שעיקר החומרה בעונש קשור לכאורה בדיני העריות הכלליים (היותה אשת איש), ולא בעובדה שיחסי האישות היו בכפייה, ובפגיעה האישית הנגזרת מכך. המקרא מזכיר שאפשר לכפות את האנס לשאת את הנערה לאישה (אם הנערה רוצה בזאת). אפשרות זו מעוררת בנו דחייה, אך היא מובנת אם נשווה אותה לחלופה שעמדה בפני הנערה האנוסה בתקופה היא: "וַיִּתְּשֶׁבֶת תָּמָר וַיִּשְׁמְמָה בֵּית אֲבִיָּהָ" (שמואל ב יג, כ). מה שקשה יותר להבנה הוא העונש המוטל על האנס במקרה שהנערה אינה מקודשת. עצם המונח "עינוי" מלמד שהתורה מכירה בפגיעה שיש כאן בקרבן האונס, ולכן קשה ביותר להבין מדוע פוטרים את האנס בקנס כספי בלבד.

מו"ר הרב אהרן ליכטנשטיין הציע לומר שבדורנו הרגישות הנפשית התעצמה מאוד, ולפיכך מעשה אונס הוא פגיעה משמעותית גדולה יותר מאשר בדורות עברו: "הנפש בת ימינו הפכה להיות אנינה יותר ממה שהיתה בעבר [...] מידת הסלידה והרתיעה חזקה הרבה יותר ממה שהיה בעבר. היות ומדובר בפגיעה שבמהותה שייכת למישור הטראומה, ככל שהיא מורגשת יותר - כך גדלה הפגיעה"¹⁴. הרב אף העלה את האפשרות שבדורנו - לו הייתה מערכת הענישה מסורה בידי בית דין - היינו מטילים מדרבנן עונש חמור הרבה יותר על מעשה אונס.

שאלה נוספת מתייחסת למישור האיסורים לכתחילה. מדוע לא מצאנו בתורה, בפרשת עריות, כל איסור המתייחס ליחסי אישות בכפייה? המקרא מתאר את עונשו של האנס, אך אין בו איסור ייחודי מפורש המתייחס למעשה האונס. על כך השיב הרב ליכטנשטיין (והדבר מופיע כבר בדברי האחרונים), שאנס ודאי עובר על איסור חבלה והכאה, האוסר על כל פגיעה גופנית.

הקרימינולוגיה העכשווית אינה נוטה לסווג אונס כתופעה בתחום המיניות, אלא בתחום האלימות. האנס הוא אדם אלים, הפוגע באופן גופני בקרבן, ומנצל את המיניות ככלי לתקיפת קרבנו. כך אפשר לראות גם בגישתה של תורתנו. אין בפרשת עריות איסור מיוחד המתייחס לאונס, אלא על מעשה נורא זה חל האיסור

14. ראו: 'למשמעותם הערכית של דיני אונס ומפתח', עלון שבות יד.

הכללי של אלימות. שהרי אונס ביסודו אינו ביטוי של מיניות, אלא של אלימות באשר היא.

אם נחזור לפסוקים, נוכל בהחלט למצוא בהם ביטוי לחומרה היתרה שבמעשה האונס: **"כִּי כַּאֲשֶׁר יָקוּם אִישׁ עַל רַעְהוּ וַיִּרְצָחוּ נֶפֶשׁ בֶּן הַדָּבָר הַזֶּה"**. באופן ממוקד, לומדים מכאן על העובדה שלא מוטלת על קרבן האונס כל אשמה, כשם שאין להרוג כל אשמה בנוגע למעשה הרצח, אך אפשר היה לתאר עובדה זו גם בעזרת דימוי אחר, פחות דרמטי ('כי כאשר ייתן איש לרעהו סטירת לחי, כן הדבר הזה'). הבחירה לדמות אונס דווקא למעשה קטל מלמדת על עוצמת הפגיעה שראתה התורה באונס, עד כדי השוואתו לרצח.

המשנה (סנהדרין עג, ע"א) מציינת שבנסיבות מסוימות, כאשר אדם עד לניסיון אונס, עליו להרוג את האנס כדי למנוע את המעשה (אם אי אפשר למנוע בדרך פחות אלימה). פגיעה מינית היא הסיטואציה היחידה (מלבד רצח) המצדיקה את הריגת התוקף. יתר על כן: הגמרא (שם) אף אומרת שההיתר למנוע אונס על ידי הריגת הרודף (בנסיבות מסוימות) הוא ברור ופשוט אף יותר מאשר ההיתר למנוע רצח על ידי הריגת הרוצח.

תורתנו מייחסת קדושה לקשר המיני הטהור שבין איש לאשתו. דווקא משום כך, הפגיעה של מעשה אונס היא חמורה כל כך. לאיש ולאישה יש ציפייה לממש את מיניותם בתוך הקשר של אהבה ורוך. מעשה אונס כופה על הקרבן (שיכול להיות איש או אישה) התייחסות מינית אלימה, מבזה וכוחנית, על ידי פלישה תוקפנית לגופו - ולנפשו.

"כי כאשר יקום איש על רעהו ורצחו נפש, כן הדבר הזה".